

coska transkribcija. V ostalih afriških deželah pišemo geografska imena v taki transkribciji, kakršen je uradni jezik v posamezni državi.

Atlas, ki bo tuja geografska imena pisal v izvirni in neprevedeni obliki, bo za razumevanje tujih imen moral vsebovati tudi dokaj obširen slovar osnovnih terminov v različnih jezikih. Za pravilno izgovorjavo tujih geografskih imen bi morali pri šolskih atlasih (v kolikor jih bomo sploh dobili) nakazati tudi približno izgovorjavo. Ta zahteva ne izhaja samo iz modernih načel o pisavi tujih geografskih imen, saj je bila aktualna že doslej, zlasti pri angleških, francoskih, španskih, portugalskih, finskih, poljskih, madžarskih, italijanskih in številnih drugih imenih. Sedaj se je samo še razširila, v skladu z uvajanjem enotnih načel za vse dežele sveta.

Literatura:

1. SLOVENSKI PRAVOPIS, DZS, Ljubljana 1962.
2. M. ZGONIK: METODIKA GEOGRAFSKEGA POUKA, DZS, Ljubljana 1960.
3. ATLAS DER NEUSTEN GEOGRAPHIE ZU DER GEOGRAPHISCHEN LEHRBUCHER FÜR K. K. GYMNASIEN, Wien 1842
4. RUDOLPH GROSS: NEUER GEOGRAPHISCHER SCHUL-ATLAS, Stuttgart.
5. KOZZEN: SCHUL-ATLAS, Wien 1895
6. SIMON RUTAR-FRAN OROŽEN: ZEMLJEPISNI ATLAS za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom, Dunaj 1899.
7. FRAN OROŽEN: ZEMLJEPISNI ATLAS za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom, Dunaj 1902.
8. FRAN OROŽEN: ZEMLJEPISNI ATLAS za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom, Dunaj 1909.
9. ZEMLJEPISNI ATLAS kraljevine S.H.S. Ljubljana 1923.
10. TONE OBLAK: NOVI ATLAS ZA OSNOVNO ŠOLO, Zagreb 1960.
11. dr. V. BOHINEC: VELIKI ŠOLSKI ATLAS, Zagreb 1968.
12. DER GROSSE BERTELSMANN WELTATLAS, Gutersloh 1966
NEW RELIEF WORLD ATLAS, London 1966
HAACK GROSSER WELTATLAS, Gotha 1967.

Darko Radinja

Mednarodno hidrološko desetletje in geografija

V težnji, da bi čim bolj napredovala osnovna hidrološka raziskovanja po svetu, je Unesco, Institucija Združenih narodov za prosveto, znanost in kulturo, na svoji 13. generalni konferenci 1964. leta proglasila za obdobje 1965 - 1974 posebno, hidrološkemu raziskovanju posvečeno desetletje - IHD.

Tovrstno pobudo je narekovalo predvsem dejstvo, da v današnjem svetu zelo naglo naraščajo populacija, urbanizacija in industrializacija prostranih področij, ki trošijo ogromne množine vode. Oskrbovanje z vodo je zato vedno zahtevnejše; marsikje pa je zašlo že v resno stisko, ko so z rapidnim naraščanjem potrošnje načeli vodne zaloge posameznih pokrajin in s tem ogrozili vodno ravnovesje v njih. Zato je marsikje po svetu vprašanje vodnih zalog čedalje bolj pereče; smotrno gospodarjenje z vodo so zato uvrščali med osnovne probleme današnjega sveta. Pri tem pa ne gre samo za vodne zaloge

oziroma vodno kapaciteto posameznih področij, temveč tudi za vprašanje uporabnosti vode, za njeno čistost oziroma onesnaženost. S tem pa se odpirajo širša vprašanja ne samo za hidrološko temveč tudi splošno ekologijo posameznih pokrajin.

Ker sta vodovje in vodno gospodarstvo v raznih pokrajinah različno pomembna faktorja, so v posameznih delih sveta potrebne tudi različne hidrološke študije. Zato je delovni program IHD razdeljen v tri skupine:

1. V pokrajinah, ki imajo zelo pomanjkljive vodne meritve oziroma so celo brez teh meritev - take pokrajine pa sestavljajo še vedno 53% zemeljskega površja - naj bi po programu IHD ustanovili najprej hidrološke postaje, da bi sčasoma dobili vpogled v osnovne poteze vodne bilance teh dežel.
2. V deželah, kjer pa vsaj za krajša obdobja meritve

že obstajajo, je treba izpopolnjevati metode za uporabo teh podatkov ter hkrati začeti s študijami, ki naj osvetlijo vodno bilanco teh dežel.

3. V deželah, kjer so hidrološka opazovanja in raziskovanja že napredovala, pa je treba uvajati nove hidrološke metode, ki naj omogočijo poglobljanja dosedanjih spoznanj. Razen tega naj bi bil v teh deželah poudarek na avtomatizaciji merilnih naprav in avtomatizaciji obdelave hidroloških podatkov pa tudi na hidroloških prognozah.

Delovni program IHD daje glede osnovnega hidrološkega proučevanja poseben poudarek mednarodnemu sodelovanju. Posebno še, ker so vodni sistemi največkrat razdeljeni med različne države, kar je za hidrološko proučevanje precejšnja ovira. S tem v zvezi so tudi težave zaradi razlik v hidrološki organizaciji, metodah in standardih posameznih nacionalnih vodnih uprav in hidroloških služb. Zato so v programu IHD zelo pomembni načrti za nadaljnji razvoj hidrološke standardizacije, zlasti glede merilnih naprav, merilnih metod ter obdelave hidroloških podatkov.

V skladu z načeli Unesca uresničujejo program IHD predvsem posamezne članice, saj sodeluje pri tem 75 držav, med njimi tudi Jugoslavija. Pri programu IHD pa sodeluje tudi vrsta mednarodnih organizacij, zlasti tistih, ki so včlanjene v mednarodno znanstveno unijo (ICSU). Ta mednarodna zveza je za IHD osnovala poseben komite za vodne raziskave (COMAR), v katerem je vrsta mednarodnih organizacij (IUGG, IGGS, IAMP, IUBS, TUPAV), med njimi tudi mednarodna geografska unija (IGU).

V okviru Unesca so za IHD pripravili le osnovne programske smernice, medtem ko je podrobni program naloga posameznih mednarodnih organizacij in nacionalnih komitejev. Osnovni program IHD našteva zlasti izpopolnjevanje terminskega opazovanja vodnih pojavov in ugotavljanja vodnih bilanc; nadalje hidrološke raziskave v povezavi s padavinami, evaporacijo, evapotranspiracijo, hidrološko strukturo tal itd.; potem proučevanja vodnega odtoka; proučevanje talne vode; proučevanje vodnih procesov, ki so v povezavi z erozijo, transportom in odlaganjem sedimentacijskega gradiva; proučevanje ledu in snega; proučevanje geokemičnih lastnosti prirodnih voda; proučevanje vplivov človeka na hidrološke procese; proučevanja v zvezi s hidrološkimi prognozami in slednjič proučevanja v zvezi z vzgojo strokovnjakov na področju hidrologije.

Da bi znanstveno delo v okviru IHD čim bolj smotno usmerjali, je omenjeni koordinacijski koncil ustanovil 10 delovnih skupin:

1. skupino za proučevanja reprezentativnih in eksperimentalnih hidroloških področij (bazenov, porečij itd.),

2. skupino za proučevanje hidrologije na karbonatnih kameninah mediteranskega sveta (to je v bistvu skupina za kraško hidrologijo),
3. skupino za proučevanje nuklearne tehnike z vidika hidrologije,
4. skupino za proučevanja poplav,
5. skupino za izmenjavo informacij (vključno publikacij),
6. skupino za vprašanje vzgoje in izobrazbe na področju hidrologije,
7. skupino za proučevanja svetovne vodne bilance,
8. skupino za hidrološke karte,
9. skupino za proučevanje antropogenih vplivov na hidrološke cikle ter
10. skupino za hidrološko standardizacijo.

Program nadalje predvideva, da bi nekatere probleme obravnavali s pomočjo čim širšega mednarodnega sodelovanja, drugi pa naj bi našli mesto predvsem v programih posameznih regij in držav. Tako naj bi nekatera glacialna proučevanja, npr. meritve ledeniških kolebanj, potekala na svetovni ravni, medtem ko bi podrobne študije snežišč, snežne meje, zamrznjenih tal ipd. vključili v nacionalne programe. V nacionalnih programih naj bi imele pomembno vlogo tudi študije t.i. reprezentativnih in eksperimentalnih vodnih bazenov. V okviru teh bazenov, ki bi obsegali 100 do 200 km², naj bi potekala proučevanja vodne bilance s čim širšega vidika. Ta študij naj bi zajel padavine, izhlapevanje, denudacijo, erozijske in sedimentacijske procese, kvaliteto vode itd. Pri tem naj bi skušali dognati posebnosti vodnih bilanc za posamezna klimatska področja in s tem tudi prispevati k ekološki podobi posameznih tipov pokrajin. Rezultati teh raziskav naj dajo vpogled v tipične poteze vodne bilance za različna klimatska področja, npr. za humidne trope, za subtropski periodično vlažni svet, za visokogorske pokrajine pa tudi za orne, pašne, gozdne in druge pokrajine itd.

Desetletni program posveča nadalje precej pozornosti tudi proučevanju regionalne razporeditve poplav na svetu, zlasti v odnosu do padavin in topljenja snega, pa tudi v odnosu do erozijskih in sedimentacijskih procesov.

Med pobudami, ki jih je sprožil koordinacijski koncil, je posebej omeniti tudi proučevanja vodovja z različnih funkcijskih vidikov. V morfogenetskem pogledu gredo npr. pobude v to smer, da bi vzdolž rek osnovali ustrezne opazovalne postaje, ki bi merile obremenitve vodnih tokov, posebno transport solucijskega, suspenzijskega in drugega grobega gradiva. Tako bi na koncu hidrološke dekade zbrane podatke lahko uporabili v geomorfologiji za osvetlitev morfogenetske dinamike tekočih voda glede na različna prirodna področja na zemlji.

Medtem ko v osrednjih mednarodnih organih skrbe predvsem za ideje, načrtovanje in usmerjanje raziskav ter za de-

lovne pobude sploh, naj bi v nacionalnih okvirih prišlo do čim bolj konkretnega sodelovanja vseh tistih znanstvenih disciplin, ki tako ali drugače segajo na področje hidrološke problematike.

Kakšen je pri tem delež, ki ga ima geografija v programu IHD?

Na XX. mednarodnem geografskem kongresu v Londonu 1964. leta so ustanovili posebno komisijo IGU za mednarodno hidrološko desetletje. Predsednik te komisije (prof. R. Keller iz ZRN) je hkrati tudi predstavnik IGU v mednarodnem komiteju za vodne raziskave (COMAR).

Ta komisija deluje predvsem v dveh smereh. V okviru Unesca oziroma Cowarja je skušala v program IHD vnesti čim širše in raznovrstnejše aspekte proučevanja voda, v okviru IGU pa je pripravila še poseben "geografski" program. Prav na pobudo te komisije je mednarodni koncil ustanovil delovno skupino "Vpliv človeka na hidrološke cikle". Tovrstni program je zelo pomemben, ker daje široke možnosti za zelo obsežna in raznovrstna proučevanja, pri katerih naj bi bili zajeti tudi posredni vplivi, ki jih človek pri kultiviranju in spreminjanju pokrajine sploh povzroča na hidrološke pojave in procese. V tej delovni skupini naj bi bili predmet proučevanja npr. tudi problemi geografije prebivalstva, naselij, kmetijstva in industrije; skratka premostrivanje vodovja z najširšega geografskega vidika.

V okviru te delovne skupine gre predvsem za pobude, da bi ugotavljali posledice, ki jih v hidrosferi ustvarjajo različne gospodarske oblike, npr. vpliv ekstenzivnega oz. intenzivnega agrarnega gospodarstva na vodne razmere pokrajin itd.

Geografija naj torej ne bi sodelovala pri programu IHD samo z ožjega, hidrogeografskega aspekta temveč z vidika geografije kot celote.

Drugo področje, za katerega se je komisija IGU močno zavzemala, so hidrološke karte. Zastopniki IGU so namreč že na pripravljalnem zasedanju za internacionalno hidrološko dekada 1961. leta predlagali, da bi v program IHD uvrstili izdelavo svetovnega hidrološkega atlasa in hkrati opozorili, da bi mogli to delo opraviti v okviru ustreznih delovnih skupin IGU.

Komisija IGU za IHD pa je razen neposrednega sodelovanja pri osrednjem programu v okviru Unesca oz. Cowarja poskrbela tudi za programske smernice znotraj IGU, ki naj pri študiju vodovja uveljavljajo predvsem geografske vidike in geografske metode dela. S tem v zvezi je komisija predlagala proučevanje naslednjih tem:

1. rečni režimi na svetu,
2. vodne bilance v različnih klimatih in
3. morfologijo vode (vključujoč erozijo, transport in akumulacijo).

Na zasedanju v Freiburgu 1966. leta pa se je komisija IGU za IHD odločila, da posebno pozornost posveti proučevanju rečnih režimov in kartografskemu prikazu teh pojavov. Ustrezne karte pa naj ne bi prikazovale le statističnih podatkov, temveč naj bi bile čim bolj sintetične. Tako bi razen deskriptivnih kart izdelali tudi genetične, ki bi omogočale razlago samih pojavov. Svetovna obdelava rečnih režimov naj bi zato potekala prek dveh stopnje:

- na prvi stopnji naj bi ustvarili deskriptivne prikaze glavnih hidroloških podatkov (na osnovi povprečnih vodnih pretokov - visokih, srednjih in nizkih), ki naj omogočijo prostorski (kartografski) povzetek deskriptivnih tipov odtočnih razmer na zemlji.
- na drugi stopnji pa bi za deskriptivne tipe odtočnih razmer izdelali analizo skupnih odvisnosti ter razlago razmer, kar pa bi prikazali na posebnih sintetičnih kartah.

Že v prvih letih IHD je bilo veliko storjenega glede metodologije rečnih režimov. Pripravili so metode, primerne za prikaz rečnih režimov v svetovnem obsegu in jih že preizkusili na primerih posameznih delov Evrope, Severne Amerike, monsunske Azije in severne Afrike. Pri tem so izdelali bodisi deskriptivne ali genetične kartografske prikaze rečnih režimov. Na primeru ZDA pa so preizkušali tudi mešano metodo, ki skuša pri prikazovanju rečnih režimov oba principa, deskriptivnega in genetičnega, smiselno združiti. Komisija IGU za IHD je tudi že izdala prvo publikacijo, ki je v celoti posvečena metodološki problematiki rečnih režimov.

V letošnjem letu, ko se zaključuje prva polovica IHD, se že kažejo številni rezultati te mednarodne akcije. V publikacijah posameznih znanstvenih disciplin je čedalje več razprav, ki osvetljujejo to ali ono hidrološko problematiko, pojavljajo pa se že tudi prvi zborniki, posvečeni IHD, v številnih deželah pa potekajo posveti in kolokviji, posvečeni hidrološkim vprašanjem posameznih dežel.

Po publikacijah sodeč se nacionalni programi IHD od države do države precej razlikujejo. Različno pa je pri teh programih tudi sodelovanje geografov. Ponekod so namreč programi čisto hidrološki, pravzaprav hidrometrični in hidrotehnični, drugod pa so znatno širši.

Z geografskega vidika je treba program IHD različno presoјati. Predvsem se je treba zavedati, da so nujna najprej temeljna hidrološka raziskovanja, ne da bi se pri tem upoštevali geografski aspekti raziskav in geografske metode dela. Zato se v programih IHD tako močno uveljavljajo hidrotehnični in hidroekonomski aspekti. Na drugi strani pa vendarle ne smemo prezreti, da je vodovje tudi pomemben integralni del samih pokrajinskih struktur. S tega vidika pa se odpirajo zelo raznovrstne vloge in funkcije, ki jih imajo vode tako v pri-

redni kot družbeni pokrajini. Zato bi mogla geografija v marsičem obogatiti delovne programe IHD. Dejansko pa je delež, ki ga ima geografsko proučevanje v okviru IHD, od dežele do dežele zelo različen. Vzrokov za to je več, zunanjih in notranjih. Med drugim gre tudi za posledice različnih koncepcij, ki jih o geografski znanosti imajo v posameznih deželah že geografi sami, kaj šele drugi.

O tem, kakšen je delež geografskega proučevanja v okviru jugoslovanskega nacionalnega programa IHD, pa kaže posvetiti poseben sestavek.

VIRI

- 1.1. Bericht der IGU - Commission on the international Hydrological Decade, Freiburg 1968.
 - a) R. Keller, The Role of Geography within the International Hydrological Decade
 - b) S. Yamamoto, Influence of Human Activities on the Hydrological Cycle
 - c) R. Keller, Die Regime der Flüsse der Erde - Ein Forschungsvorhaben der IGU - Commission on the IHD.
2. Medžunarodnoe gidrologičeskoe desjatiletie, Moskva 1967.

DROBNE NOVICE IN KNJIŽEVNOST

Slovenija v Jugoslaviji

SLOVENIJA V JUGOSLAVIJI. Statistični pregled 1968. Zavod SRS za statistiko, Ljubljana 1968, 94 strani, cena 20,00 din.

Med številnimi publikacijami, ki jih izdaja naš osrednji slovenski statistični zavod, gotovo sodi Statistični pregled Slovenije v Jugoslaviji med zelo pomembna tovrstna dela. Skoraj sto strani obsegajoče statistično gradivo, ki je razporejeno tudi po republikah, nam nudi neposreden vpogled v najrazličnejša prebivalstva, gospodarska, socialna in splošna družbena gibanja skoraj za vsa najpomembnejša naša poveljna obdobja. (Pripomniti pa velja, da je večji del serije podatkov zaključen z letom 1967). S takšnim preglednim statistično dokumentacijskim gradivom na eni strani spremljamo številne spremembe v gospodarski in v družbeni strukturi Jugoslavije, na drugi pa se soočujemo z mnogovrstno problematiko posameznih republik, kakršna se pač odraža v spremembah oziroma v rasti njihovega deleža v okviru celotnega državnega merila. Druga značilnost, ki jo spoznavamo ob pregledovanju in prebiranju te publikacije je v tem, da je pod tabelaričnimi preglednicami napisan kratek komentar, ki nas v glavnih potezih seznaja s stanjem in razvojnimi težnjami posameznih pojavov v Sloveniji, ki je izhodišče za primerjavo z drugimi republikami oziroma z vso državo.

Tretja značilnost, ki je kaže publikacija Slovenija v Jugoslaviji, je v prikazovanju posameznih pojavov ne le z njihovimi absolutnimi vrednostmi, temveč tudi z različnimi indeksi in odsotnimi deleži je prikazana njihova vrednost, kar slehernemu bralcu oziroma uporabniku omogoča lahko in hitro primerjavo med stanjem v

Sloveniji, v drugih republikah ali v celotni državi. Skratka, slehernemu, ki se bo te publikacije posluževal, bo mogoče hitro izračunati mesto in položaj Slovenije, njenega ozemlja in prebivalstva, gospodarstva in zaposlenosti itd. v okviru Jugoslavije.

Prav zanimivi in za vsakdanjo primerljivost neobhodno potrebni so še v publikaciji nekateri najbolj pomembni podatki za Avstrijo, Italijo in Madžarsko, torej za tiste države, s katerimi SR Slovenija meji in v katerih živijo Slovenci kot narodnostna manjšina.

Posebno pozornost zasluži še celotna opremljenost publikacije. Grafikoni, diagrami in kartogrami so odtisnjeni v dvobarvnem tisku. Res je, da je bila publikacija sestavljena v okviru priprav gradiva za VI. kongres ZKS, kar se kaže tudi v njeni lični opremlitvi, vseeno pa bo mogla takšna, kakršna nam je prišla v roke, z vso koristnostjo služiti svojemu informativnemu namenu. Kajti statistična dokumentacija o Sloveniji v Jugoslaviji nam zelo nazorno prikazuje rast naše republike v okviru državne skupnosti narodov Jugoslavije. Obenem pa moremo ob njej spremljati močno in nezadržno gospodarsko, kulturno-prosvetno, zdravstveno rast itd. vseh naših republik v poveljnem obdobju. Zaradi vseh tukaj navedenih in še drugih razlogov publikacijo priporočamo vsem učiteljem geografije na naših šolah kakor tudi vsem drugim geografom, ki jih kakorkoli že zanima mesto in vloga SR Slovenije v okviru našega raznolikega, a vendar enotnega državnega in gospodarskega prostora.